

كارپگهري هزري شوناس وهيزي نهرم له هونهري سىرامىكى كون و هاوچهرخ لههريئى كوردستان—عيراق ميتودهيهكى هونهري شيوهكارپه

پ.ی.د. ئاراس إساعیل خضر، بهشی شوئنهوار، كۆلیژی ئاداب، بهشی شیوهكارپى، كۆلیژی هونهره جوانهكان زانكوي سەلاحەدین، ههولیز، ههريئى
كوردستان، عيراق

على تحسین آغا، بهشی شوئنهوار، كۆلیژی ئاداب، بهشی شیوهكارپى، كۆلیژی هونهره جوانهكان زانكوي سەلاحەدین، ههولیز، ههريئى كوردستان، عيراق

پوختهى توئینهوهكه

هونهر به شیوهیهکی گشتی وهونهری گلینهسازی به تاییهت پانتاییهکی یهكجار گهروهی به خۆ بینوه له سهرا ئاستی نیودهولهتی وهكو بیروکهیهکی رهها که کردانهوهی خۆی ههیه، تهانهت له گۆرهپانی سیاسیشدا و کردانهوهی له رووی دیپلوماسی وهكو هیژ دیاریکردوو، وه له ههمان کاتیشدا دهیته مایهیی چهسپاندنی کلتور و زمان که جیاوازیهکاتمان بهرجهسته دهکات، نهوهش وایکردوو رهافهیی بۆ تیکهلهکنشی مهعریفهناسی و زانست بکات، وههروهها له بوارهکانی تری سینهما و دراما و هونهر بهگشتی و وهرزش و راگهیاندن و ستاییلی جلوههرک و جۆری خواردن بهتاییهتی جینگهیی خۆی بکاتهوه، که له دواجار ههمویان رهگهزه سهرهکیهکانی هیژی نهرم نیشان ددهن.

له ئهگهري بههیزی پیوهندیهکان و پیوهندی نیوان تاک و کۆمهلهگه بختهروو، نهوهس جینگای سهرنجه شوناسی گشتی تاک له ئاستی نهتهوهیی دروست دهینی و بهو جۆرهی باوه که (ئیمهیی نهتهوه) بهرههه دینیت. بروا به بوون و پیوستی کۆمهلهگهیهکی نهتهوهیی دهکات، که ههست و بروا و ویست بهشداریی لهم کۆمهلهگهیه دهکات، وه چهممکی ههست لیکنگریدراوی هزری هاوبهش و ههستی وهفاداری تاکه به کۆمهلهگهیی نهتهوهیی، سهرابری نهوهی وهگرتهیی یهکتر به ناوی هاوولاتی بوونهوه دههستیتهوه، بۆیه تپروانیی پۆزهتیف به ئهوانی تر دههخشیت و ... ههمویشیان بهیهکهوه بهستراوتهوه. وهكو نهوهی که شارستانییهتی سۆمهریهکان و بابیلیهکان له عیراقی کۆن به گشتی که له ریگای ئهوه میراته هونهریه که جیاوه بۆته مایهیی چهسپاندنی شوناسی کۆمهلهگهیی عیراق، که نهوهش یارمهتییه بۆ ئابووری و کۆمهلهگهیی سهرهخۆی مرویی، به جۆریک میلیلهتان و نهتهوهکانی تر بهو بههايانه سهراسام بکهیت، تا دواجار ریزی لی بگرن و تهانهت بیته هۆی چاولیکردن و بهدواکوتی. دیپلوماسی گشتی.

کللی وشهکان: هونهری سیرامیک - هزر - شوناس شیواز و دروست کردن، ههريئى كوردستان.

1-پیشهکی:

له ئهگهري بههیزی پیوهندیهکان و پیوهندی تاک به کۆمهلهگه، شوناسی گشتی تاک له ئاستی نهتهوهیی دروست دهینی و بهو جۆرهی باوه (شوناسی نهتهوهیی) دروست دهینت. لیرهدا چهندن پرنسیپ ههیه بۆ نهوهی زیاتر گرنگی و ئاستی نیوهنگیری زانستی هونهری گلینهسازی وابهستهی هیژی نهرم و تاییهتهندی ئادگارکاتی هونهری گهلافی و شارتانیته یهکه لهوای یهکهکانی کورد زیاتر بناسینیت، که نهوهش تاکه دهرجهیی گرنگی ئهوه بابهتهیی که که زۆریهیی توئیره بیانییهکانی کاریان لهسهر کردوه بهلام له نیو تاکي کوردی زۆر به سیستی و لاوازی دهییزیت، ههروهها ئهوه توئینهوه دهیته سهراوهیهکی هونهری ومیژووی گرنگی کوردی بۆ دهولهمنه کردنی کتیبخانهی کوردی به گشتی و کتیبخانهی زانکو و کتیبخانهی کۆلیژی هونهره جوانهکان، نهوهی شایانی باسکردنه که هیچ توئیرهکی تر هزری زانستی خۆی نهپرژاندوته سهرا ناویشانی ئهوه توئینهوهیه، ههروهها وه کو سهراوهیهکی هونهری و سیاسیش تهماش دهکرت و سوودی لی وهردهگیریت.

دهرختنی رههندهکانی هزری شوناسی وهیزی نهرمی هونهری سیرامیک لههريئى كوردستان—عيراق. دهخاته روو که ههموو بنهما هونهریهکان له توئی چهند لاپههکی زانستی له هونهری شیوهكارپى بخته روو، له چوارچوویه ناساندنی دۆزی سیاسی و هونهری و شاکار گهلیکی نوئیه بۆ نهمرۆی کورد

سەبارەت بە كارە پېنسىيەبەكەن لەسەر ئەم بەبەتە رېژەيەكى كەم لەتويژەران و شوپنەوارناسان كاريان كرددووه لەسەر سىرامىك و ھىزى نەرم كرددووه پىلانى توپىنەنەو كە لەچەند تەوەرەبەك پىكدىت، بەپىشەكى و چەمك و دەستەواژەى گۇراوھەكان دەست پىدەكات دواتر باس لەسەرەتاي دەركەوتن و بەكارھىناتى باسى چەند پىرسىكى زانستى بۇ مشتەكان (العينة) دەكرىت پاشان باس لەشيوە و جۇرەكانى مشتەكان كراو، وە لەتەوەرەبەكى تردا باسەن لەپىكھاتەو جۇرەكانى سىرامىك كراو، ھەرۆھە تەوەرەبەكان تەرخانكردووه بۇ شىوازى دروست كردنى سىرامىكەكان، دواتر لەتەوەرەبەكى تردا تىشكان خستوتە سەر ئامازەو بەكارھىناتەكانى و رۇلى ھىزى نەرم لەو كاپەو، وە لەتەوەرەبەكدا ئامازەمان بە كەرەستەى بەكارھاتوو كرددووه لەچراداندا لەگەل تىشك خستەسەر جۇرى كەرەستەو مەترىالەكان لەكۇتايى توپىنەنەو كەدا ئامانجە گرېنگەكان روونكراو تەوەرە لەگەل خستەپرۆوى لىستى سەرچاوەكان و خستەى وىنەكان لەگەل وەرگىرانى پوختەى توپىنەنەو بەزمانى عەرەبى و ئىنگلىزى.

2- پىناسەى زاراوھەكان:

رەھەند لە رووى زمانەوانى :

رەھەند : كۇكراو كەى رەھەندەكان، باسكردنە لە ھۆكارو و كارىكتەرە جۇراو جۇرەكانى ماددە و توخ و سەرچاوەى پىدانى زانبارىيە لە رووى زمانەوانىيەو كە برىتتە لە كرانەوھى روبرە وئاسۇ (مسعود، ب.ت، ص 205).

رەھەند لە رووى زاراوھەى:

أ. لە زانستى بىركارى، ژمارەى راستى، رەگەزىكە لە رەگەزەكانى پىكھاتەى ژمارەى پىكھاتوو (لە چەند بەكەبەك يان رەھەندىك) پىك دىت. ب. لە زانستى ئەندازىارى رېژەيەكى راستى دەستىشان دەكات. بەلام ئاراستەى تاك ديارىدەكات بە رېژەكانى تر. لوكەپىشى خاينك خالى سرەوتى زانستەكەبە كە (لە سەر ھىلىك، يان لە سەر پانتايەك، لە بۇشايەك) دەست پىدەكات، دواتر پىنى دەوترىت جىنگا و شوپن كە چەند رەھەندىكى ھەبە، كاتىك ژمارەى رەھەندەكان زەرور دەبن بۇ نىشان كردنى ئەم خالانە" (لالاند، 2001، ص 285)

رەھەند لە رووى فەلسەفەىيەو:

"ھەموو شتىك لە ئىوان دوو كۇتايى بە يەك نەگەپىشتوو يان جىوازى لە ئىوان دوورى و رېژەى سىيانى تەنەكان دەست نىشان دەكرىت، رەنگە دوورى ھىلى پىت بەپى ھىل دوورىيەكى ئامازەدار پىت كە رووكەشى پىت بە پىن بوونى وىستى رووكەش، گەر فەرز بكرىت بەسەر جەستەبەكدا بە پىن پچراندن لە ناووەو بە راستى دوو ھىل دوورىيەك لە ئىوانىان ھەپىت نەو ك ھىل" (خىياط، ب.ت، ص 69-70).

رەھەند لە رووى رىكارى كارامەى:

كۆمەلىك بەھاي كەسايەتى ھەلدەگرى، وەكو دايك يان باوك يان بەپىرسىك لە رۆوى كۆمەلەبەقى و سروشتى و دەروونىيەو كارىگەرى لە ھەندىك بەھاي كۆمەلگا و داب و نەرتى بكات، بۇ ئاساي كردنەوھى ئاستى رۆشنىبرى كۆمەلەبەقى كە رەگى لە روحي سىستەمى كۆمەلەبەقىيەو چەكەردەكات (حسن، ۲۰۰۷، ۹۱۵)

ھزر : زمانەوانى:

"ھزر (ھزرى) واتا ژىر بىژى و عەقەلگەراى و تىرامان و ئاوات واتە (ھزر) (بىركردنەو) لە ھەموو شتىك (الرازى، 1981، ل 508 – 509)، ھزر لە فەرھەنگەكان بەمانايەكى تر دىت كە گوزاراشتە لەسەر واقع و تىرامانى مېشكى واتە "بىرى كردەو، راما، وەبىرى ھاتەو، بىرى لە گىرو گرفت و كىشەكە كردەو تا چارەسەرى بۇ بدۆزىتەو، ئەندىشەو بىرى". (كەرىم، ۲۰۰۵، لا ۸۹۱). زۇرجار بە توندى (بىركردنەو) ماناى تىدايە، كە دەلېن وىپاويك (بىرمەندە) (الرازى، 1981، ل 508 – 509) يان بە مانايەكى تر واتە زۇر ھزرىيە" (. واتاى ھزر (بە بىر و فېكرە) " (حسن، ۲۰۰۷، لا ۹۱۵)، سەرەراى ئەوھى لە ئىو كۆمەلگاي كوردى ئەو جۇرە كەسانە بە بىرمەند ناوہزەند دەكرىن، واتە پىنويستە تىرامانىنى زانستى زمانەوانى بۇ ئەو جۇرە ھزر بكرىت، ھەرۆھەك لە يەكىك لە ژىدەرەكان بەم شىوہە كە دەلېت " ژىرى و عەقل و ھزر تىگەبىشتى بىرمەندان دەگرىتە خۇى، وەك ئەوھى خۇت وەك بىرمەند و عاقل و ھزرمەند بىناسىنىت. (كلارى، ۲۰۰۱، لا ۲۸۸).

ھزر: زاراوھەى:

"توانايەكى بەرھەم ھىنەرە لە لاي مرؤف دروست بوو وگەشەى دەكات، لە چەندىن بواردا چالاکى كردارى ھەبە، وباشترىن شىوہى مەعرفەبە، ماھىبەتى ھزرى پىچەوانەى ئەستەمە، لە رىگاي چەمكى كوركراو،" (سلوم، 1986 : ل 156)، زۆرەبى جار مرؤف ھزر وەك كردارىكى تىورى زانېن و ژىرىيەكان دەخاتە بەرنامەى كارى رۆژانەى كە لەو پىسانە دەكۆلئىتەو، دواتر لە زۆنى مېشك بەفەرمى لە ژورەكانى مېشك دىدگايى بۇ دەكرىت، دواتر وەك كورته فىلمى نەپچراو دەخرىنەو كارو لە دياردەكانى ژيانى ژىرى ھۆشگەراى وىنا دەكرىتەو (صلبىا، 1982، ص 154)، لە بەرامبەردا ژىرى بۇ ناوہروكى شتەكان وپروسةكان لە جىبانى بابەتى وەك تاكە

تېۋر دەخريئە بەردىدى مرۇفەكان، وەھزر يەككىكە لە گرنگرتين پىككىنەرى ھەستىيارى مرۇفايەتى، كەوا ئەندىشەش لە خۇ دەگرىت وھەموو كاردانەوھەكان(سلوم، 1986:ص 156)

ھزر لە رووى فەلسەفەيەوہ:

"ھزر پىككىنەرى ئەقلە لە راپۇشى شتەكان، وە بە خۇى ئاوينەى ئەقلە لە رووداوەكان ورووكەشەكانى، پەيوەندىيەكى ھەتمى ھەيە بە ئەقلى گشتى، لە ريگاي رووكەشەكانەوہ، ھەتاوھكو دەگرەيتەوہ بۇ ئەقلى گشتى، وە ناچىتە ناوەرۇكى شتەكانەوہ، وە شەرتى مەعريفەى خودى شتەكانە" (فرىفر، 1992: ص 98) بە شىوہەكى گشتى رستەيەكى ناودارى فەيلسوف دىكارت ھەيە كە باس لە بىر كرنەوہەيەكى ھەست و سۆز و ويژدان دەكات، كە دەلنى ((من بىر دەكەمەوہ، كەواتە من ھەم))،(دىكارت، ۱۹۶۰، ۸۸۱-۸۹). ھزر و ژىرى لە فەلسەفەى بوونگەرابى وچەرخانىكە بۇ ئەوہى مرۇفەكان تا چەند تىواناي گواستەوہى بابەتەكانى ھەيە كە لە ھزر ياندا چەكەرى كردووە بۇ ئەو شتانەى كە ئامادە نيە لە بىرو ھۆشياندا، تەنانت ئەو جۆرە ميكانىزمە عەقلىە بەينى پلان يان رىكخستى ناپىت". (وھبە، ۲۰۰۷، ۴۶۶۷)

ھزر لە رووى رىكارىيەوہ:

"ھزر بە خۇى كەشتكردە لە ناوەرۇكى شتە دياركراوھەكانەوہ بۇ ھەموو ئەو شتانەى كە ديار نيە، چاچ لە ناوەرۇكى شتەكان و شىوہەكان بىت كە دەريان دەخات، يا لە جۆرە بابەتەكى شاراوھەكانەوہ بىت، كە لە ريگاي بىناى مەعريفە و تېۋرى زانەوہ سەرھەلدەدات، كە چاوەكان دەبينن وە بەشدار دەمن لە پىشكەوتنى مرۇف لە رووى مەعريفى و زانستى جۆرى، ھەروھە بەشدار دەبىت لە چارەسەر كرنى كىشەكان وھاوكىشە چارەسەرەكراوھەكان لە لاي مرۇف" (جبران، 2009 ل 98).

شوناس لە رووى زاراروہى:

مەبەستى شوناس مەبەستىكى سەرەككە لە دىراساتى روشنىرى مېللەتى كورد، لە رووى ئەوہى كە دىراساتى روشنىرى لىكۆلنەوہ لەو سىستەمە دەكات كە تاك و كۆى كۆمەلگا تىدا ھەلدەستى لە ناو خودى ئەم سىستەمەدا، لە ريگاي دروست بوونى شوناسەوہ تىگەيشتن بۇ خودى خۇيان وگوزارشتى نەتەوہى پىرادەسپىردىت، وە لىكۆلنەوہى روشنىرى پىشت دەبەستىت بەو ئاراستە ھزر يانە لە چارەسەر كرنى بابەتى شوناسدا ھەيە(ادجار و آخرون، 2015، ص 701) سەبارەت بە شوناس و جۆرەكانى چەندىن رەگەز لە خۇدەگرىت، كە گرنگرتينيان زمانەوانى و زمانە شەرعىەكانە كە بە مافىكى سەرەكى شوناس ھەژماردەكرىت، بۆيە زمان فاكترەيكە بۇ كەشەسەندنى كەسايەتى تاك و كۆمەل و شوناسنامە و ھۆشيارىنەتەوہى(چنگىيانى:2017، 12) بۆيە زمان رۆلئىكى گرنكى ھەيە لە پىكەوہ بەستى تايەتەندىيە سەرەكەكانى گەل و ھۆز بەينى تىبەروونى مېژوو چاخە مېژووئەكان لە وانا و چەمكى زمانەوہ شوناس بەرھەم دىت.(أحمدو:2003، ص 35)، ھەر ئەوھش وای كردووە ناو و رەسەنايەتيەك بۇ كورد تۆمار بكرىت، وەك ھەموو نەتەوہەكانى تر كە ئىستىئا خاوەندارىيەتى شوناسى خۇيان دەكەن. بۇ زياتر ئاشنا بوون لەو راسىتايەتى كە شارستانىت و و مېژوو ديارىكەرى ناسنامەو شوناسن، دەتوانىت زۆر لە نەوتەوہەكانى تر كە ژيان و گوزەرانى وەك نەوتەوہى كورد بووہ بكەين بەغموونە. وەك لە شانازيەكانى وولاتانى عەرەبى بە كەلتورور مېژووہەكانە كە بەھايەكى بە پىزرو و نرخدارى بۇ ئىنتايى نىشتاتى بوونيان دەخەنە روو (Belinda,2005,p4).

شوناس لە رووى فەلسەفەيەوہ:

شوناس لە ژىدەرە فەلسەفەيەكان برىتە لە ھىياى تايەتەندى كەسى، بە مانا فراوانەكەى، يان گيان لەبەرىكە دەكرى بلىنن لە كەسىك دەچىت پىي بلىنن شوناسى نەتەوہى و خۇيەنى ھەيە، يان بە مانايەكى ترە كە پىدەلن (زاتى خودى ئەوہ) لە كاتە جياوازەكاندا بوونى ھەيە، كە ئامازەيەكە بۇ (شوناس من). (ناسينەوہى شوناسى كەسى كە داداگايى بكرىت وانا داداگايى دەكرىت)(لالاند، 2001، 607)

شوناس لە رووى رىكارىيەوہ:

سەرەپاي ئەوہى كە نەتەوہى كورد لە ھەرىي كوردستان ھەر لەدیر زمانەوہ چەند پرنەسپىكى گشتگىرى ھەبووہ بۇ چەمكى زمانى كوردى لە دىاليكتەكانى كە بۆتە سىمبولى مانەوہى نەتەوہى كورد، ھەرىوہە زمانى نىشتاتى بوونى خودىيەتى كورد برىتى بووہ ھەر ئەوھش شوناسى ئەو مېللەتە بووہ، وەك ئەوہى لە شىوہەزارەكانى بوونى كورد و پىشكەوتنەكانى و شكستە مېژووئەكانى كەبەسەرىدا سەپىنزاوہ، وەھەروھە ھىچ گەلنىكى دونيا ئەوئەندەى كورد بەر گەردەلوولى رەشى شارەندەوہ و چەواشەكارى لەبەر چا و رەش كرن نەكەوتىت(سافراستيان:2005، ص 2-5). لە زۆرىە ناكۆكەكاندا كە بەسەر شوناسى نەتەوہى كوردا داھاتوہ ھۆكارى سەرەكى زمان بووہ، ئەوئەش بەھۆى جياوازي بوونى رەگەزەكانى ئاخاوتن، تەنانت ئەو بىردۆزە جياوازيكارىيە بە بە درىژاي مېژوووى ناوچەى مېژووئەتاميا و لە كاتى گۆرىنى دەسەلاتى سىياسىدا زمانى ھىزى سىياسى بالادەست زمانى ناوچەكەى گۆرىوہ، بەتايەتى بۇ كاروبارى دەولەت، بۆغموونە دواى داگىركردنى ناوچە كوردىيەكان لە لايەن ساسانىەكان و عەرەبە كۆنەكان، زمانى بەھلەووى و زمانى عەرەبى زمانى ئاخاوتن و كارپىكردن بووہ(چنگىيانى:2017، ل 13).

ئەوہى جىگاي ئامازەيە رۆلى مېژوو لەناساندنى شوناسى ھەر نەتەوہەك بەندە بە شارستانىيەتى ھەمان نەتەوہ بە ھەموو رەھەندەكانى ژيان و گوزەران و كارو كردەوہكان و پاشاواھ شۆينەوہرىيەكان و داب و نەرىتى كۆمەلەيەتى و ئايى و ئابوورى، بۆيە ئەوہى جىگاي سەرنجە لە كۆكراوہى رەھەندەكانى كە ئامازەى پىكراوہ لە

رىنگاى پاشاوه جىناوهكان دەتوانریت هەلوهستەیان لەسەر بکرىت. (الدواخلى: 1996، ص 3)، لێردا زۆریەى باهتە یەك لەدواى یەكەکانى كە باس لە میژوووى كورد دەكات ، وەك تاكە سەرچاوهى شوناسى میژوووى بۆ ڕەگەز و ڕەچەلەكى كورد دەست نیشان دەكات ، بۆیە ژيانى نوێ لە كۆتایى میژوووى كۆنەوه دەست پێدەكات بۆ دربارى كوردنى شوناس (چنگىيانى: 2017، لا 30). دواتر روون دەبێتەوه كە كورد و میژوووهكەى زۆر رۆلێان هەبووه لە ناساندنى خۆیان لەئێو وولاتانى تر لەسەرەتایى میژوووى ئىسلام و پێش ئىسلام، بەلام نەیتوانیوه ببنە كیانیكى سیاسى و دەولەتدارى بەهۆى نەبوونى یەكگىرى ئیوان هۆزو خێل و فەرمانرەوا یەك لەدواى یەكەكان، هەرەك لە ژێدەرەكى میژوووى باسى لێوه دەكریت و دەلیت "كورد نەتەوه یەكەى یەكگىر نەبوون بەلام بەلادەست بوون لە ئێو لەشكرى سوپای فارسەكان" (بىضاوى: 1548م ص 37-131).

3-هیزی نەرم

هیزی نەرم لە رووى زمانەوانییهوه ناسراوه وەك ابن فارس دەیزانى "قاف، وا قى" دوو دەستەواژەى جیاوازان، یەكێکیان ئاماژە بە چرى و پێچەوانەى لاوازی دەكات و ئەوى تریان ئاماژە بۆ ئەوه دەكات كە هەندىكى تر نارازى بن یان پێیان باشە، یەكەم هیز، بەهیز: لاوازهكان و بنچینهى دەسەلاتەكان، كە كۆكردنەوهى هیزیكى نەرمە هەرەك (پەت، تۆنە) كە سەنگەرىكى بەهیز و بەهیزیكى نەرم خۆى بەهیز دەكات و پیاویكى بەهیز، مەبەستە. دەستگرتنىكى توند لەدروستكردن. (ابن فارس، 1991، ص 21). وەهەرەها هیزی نەرم ئاماژەى بۆ سەرمايه مەعنىهوى و رۆحیهكانى میلیهتیک لە چوارچۆیهى بەها و بیروباوەر و شیوهى ژيان و میژوووى شارستانى و ریزگرتن لە بەهاكانى مەرف و مافەكانى مەرف و كەلتور و ئەدەب و هونەر و یارمەتییه ئابووورى و كۆمەڵایهتی و مەزبەهەكان؛ بە جۆرىكى میلیهتان و نەتەوهكانى تر بەو بەهایانه سەرسام بکەیت و، تا دواجار ریزی لى بگرن و تەنانەت بێتە هۆى چاویلکەردن و بەدواکەوتنى .

هەرچەندە واتای زانستى بۆ هیزی نەرم كراوه لە فەرھەنگ و ژێدەرە بیانیەكان كە ئاماژەى بۆ لاوازی و دژە هیز ، كە هیز وانا پەت و كۆكراوهى ووشەى هیزە ، بەلام لە زمانى ئینگلیزى بە مانى (power) هاتوووە كە لەسەرەتا وەرگیراوهى ووشەى (pouvoir) ی فەرەنسێه ، هەرچەندە ئەم ووشە لە بنەرەتا هەلقولایى ووشەیهكى لاتینی یونانیە ، كە بەمانا رەسەنەكەى وانا ئەو توانایهكى كە مەرف دەتوانیت ئەنجامى بدات، بەلام لە رووهكى ترهوه بە مانای هیزی سەربازى و هیزی بیر تێزى دیت بۆ مەرامە سیاسیهكان (military power of ideas) وەك دەسەلاتى سیاسى و دەسەلاتى تاكەرەوى (الاسود، 1990، ص 126) بەلام خۆپێدەنەوهیهكى كارامە بۆ مەبەست و دەستەواژەى زمانەوانى بۆ هیزی نەرم كراوه لەلایەن جۆزىف نای دە دەلیت (توانایى تو و كارىگەرى لەسەر ئارگومێنتەكەى تو كە هیز و ناواخى هیزی نەرمە كە چۆن دەتەوێت رەفتارى ئەوانى تر بگۆریت ئەگەر پێویست بوو). (نای، 2003، ص 31).

تۆیژەران لەبوارى رەوتە ئێودەولەتییهكاندا كۆكن لەسەر ئەوه كە هیز و هیزی نەرم بە مانای دەسەلات و توانایى كۆنترۆلکردن و كارىگەریهكانى بەرئێوهچوونى یەكە ئێودەولەتییهكانى دیکە دەخاتەروو كە بەدیهینهرى بەرژوهەندییهكایان بێت ، یان بۆ بەدیهینهى ئەو ئامانجەى كە بەدوایدا دەگەڕین (تریفور، 1985، ص 217)، بەلام بەبێ تێروانی (جۆزىف) نای وەك ئەوهى كە باسى لێوه دەكات "واتە توانایى كارىگەر لەسەر ئامانجە خوازراوهكان و گۆرینی هەلسوكەوتى ئەوانى تر ئەگەر پێویست بوو، یان پێوهستبوونى هیزیكى وەك (نەرم)، كاردەكاته سەر توانایى بەدەستپێنانى ئەوهى كە دەتەوێت بەبێ قایلکردن و هەرەها سەرخ پاكێشان، نەك بە ناچارى. (نای: 2007، ص 20)، بەلام ئەوهى لە ئێستادا باس لە گەياندى پيامى وانا دار بۆ هیزی نەرم دەكات بەپشت بەستن بە چەند تێكستىكى بیانى كە لە سالى 1985 لەلایەن مورجان ئاو باسى لێوه دەكریت ، دەلیت " ئەو پیاوهى كە بیر و كردهوى ئەوانى تر بەرئێوه دەبات، لە بوارى دەسەلاتى سیاسى وەك یەكەستەبى كۆنترۆلى هاوێش نازەند دەكریت ، لە ئیوان هەلمەتى خێرو چاكە ، بە خاوەندارىهتى فراوانەكان پێناسە دەكریت " (Morgenthau, 1985: 127) تۆیژە لێردا رایهكى بۆ دروست دەبێت لە ئیوان هیزی نەرمى وە هاواریه لەگەڵ تێروانى دوو قوتابخانەى ژيانى راستەقینه و تێورزانەكانى قوتابخانەى جیپانى ، كە باس لە راستەقینه مۆدێرن دەكات ، كە بریتیه لە دەسەلات كە چەمكىكى دووانه یە كە ئامانج و مانای هیزی نەرم تێكەل دەكات بە هەردوو قوتابخانەكە لە كوردستان و سنورى دراسەكە. تەنانەت ئامانجیكە كاتیک ئاراستهى ئامانجەكە دروستكردنى ئەو توخانه بێت كە كارىگەرى لەسەر هەلسوكەوتى ئەوانى تر هەبى بۆ باشتكردنى بەرژوهەندیهكانى شوناس و هیزی نەرم لە ناوهوه و دەرەوهى هەرتێى كوردستان.

4- ڕەگەزەكانى هیزی نەرم :

هیز بەگشتى كۆمەلێك بنەما و ڕەگەز لەخۆ دەگریت، لەوانە دەسەلات، سەرچاوه و داها و بیروباوەر كە زیاتر بە سێكۆچكەى هیزدادەنریت، لە سیاسەتى دەرەوهى و لاتاندا هەموو جۆرهكانى هیز بۆ گەیشتن بە ئامانج و بەرژوهەندییه بالاكانى دەولەت بەكاردەهینریت(منیره. 2009، ص 14)، هیزی نەرم لە سیاسەتى دەرەوهى زۆریه و لاتاندا بە گشتى هونەر و پێكهاكەكانى وەك سینەما، شانۆ، گۆرانى و میوزیک، سەما و هەلپەركێ نەتەوهیهكان لە خۆ دەگریت. دواتر ئەدەب، لە ناویشیدا رۆمان، شیعەر، فۆلكلۆر و حیاكەتە میلییهكانى ئەو و لاتنەوه و بەگشتى هەموو ژانرەكانى ئەدەب لە خۆ دەگریت هەرەك ئەو گروپهى كە لە ئەمریکاه سەردانى یەكێتى سۆقیهتیاكرد بۆ بلاكردنەوهى هزر و شوناسى هیزی نەرمى لە ئیوان سالانى 1958-1988ل (نای، 2012، ص 79). وە هیزی نەرم لە زۆریه دۆخەكاندا بە باشتێن و كارىگەرترین جۆرى هیز لە زانستى پێوهندییه ئێودەولەتییهكاندا دادەنریت، چونكە ئاسانتر دەتوانیت ئەكتەرە رەكابهكانت بۆ كۆنترۆل كات و هەمیش تێچوووى كەمترە و ئاسانیشە لە بەكارهێنان و زووتریش ئامانجەكەى خۆى ديهيكیت (نای، 2007 ص 14).

5- پايه سەرەككەنى ھىزى نەرم :

جۇزىف ناى وەك داپتۇر ۋە تىۋرىستى يەكەمى چەمكى ھىزى نەرم، پايهى ئەم ھىزە بۇ سى ئاستى جىاواز بۇلۇن دەكات : (انور، 2020 : 142)

1. بەھا و دامەزراوەكان.

2. كەلتور و فەرھەنگ و زانست و مېدىا و بزنس.

3. يىنگەى دەولەت و كارىگەرئىيەكەى بەسەر ئەكئەرەكانى ترەوہ.

6- ھىزى نەرمى باشورى كوردستان :

ھىزى نەرم بەشىۋەيەكى سەرەكى چەندىن يەكەمى بىنەماى نىو دەولەتى ھەيەكە لە پىرسە قوول و بىنەپتەيەكانى ناو ئەدەبىياتە دەكولتېتەوہ كە كاپە و مېژووى پەيوەندىيە نىو دەولەتتەيەكان بەيەكەوہ دەبەستىت وەك پروپاگەندە مامەلەى لەگەل دەكرىت(فەمى ،2009، 211)، كە برىتېن لە پىرسى ھىز و جۇرەكانى ھىزىن. كورد وەك نەتەوہ وەك ئەكئەرئىكى نادەولەتى بەدرىژارى مېژووى يەككە لە گىرغەكانى پىرسى ھىز و مامەلەكردن لەگەل رەھەندە جىاوازەكانى چەمكى ھىز بووہ. لە ئەدەبىياتى سىياسىدا دۇخى دەولەتبوون شىۋەيەك لە ھىز، بالابوون و بالادەستىت بۇ بەرھەم دەھىنىت، جىاواز لە دۇخى نادەولەتبوون و دەرگەوتن وەك ئەكئەرئىكى نادەولەتى. ئەم پىرسەى ھىزە ھەم بۇ ناوہووى خۇت و ھەمىش بۇ دەرەووى خۇت، رۇلى بالا و يەكلاكەرەوہ دەھىنىت وەك رۇلى ئەمىرىكەكان لەسەر رووداۋەكەى 11 سىبىتەمبەرى 2001 (Lecoutre, 2010, p 4-5) كورد لە دواى شەرى چالدىرانەوہ ھىزى دەرەكى و ھىزى رەق دابەشى دەكات، پارچە پارچەى دەكات. لە دواى رووخانى ئىپتاتۇرىيەتى عوسانئىيەوہ ئەم دابەشبوونەووى كورد لە رى ھىزى رەقەوہ قوولتۇر و خىزارت دەھىت.(بىنگۇ . 2016، لا 145.) دەكرى بلېن كورد لە مېژووى ھاۋچەرخى خۇيدا كەمتر سوودى لە ھىزى ئەوانىتەر وەرگرتوۋە، يان لە رى ھىزى رەق ئەوانىتەرەوہ خۇى بوۋىتە خاۋەن شىۋەيەك لە ھىز، بالابى و ھەزموون. رەنگە دروستكردنى ناۋچەى ئارام لە سالى 1992 لە رى ھىزى ھاۋپەيمانانەوہ بە رابەرايەتى ئەمەرىكا، زىندووترىن و باشترىن نمونە بىت بۇ تىگەبىشتن لە ھىزى راستەوخۇ ئەوانىتەر بۇ كورد كە كورد ئەۋكەتە وەك تاكە كىانس سەرەخۇ دەرەكەوت . (بىنگۇ . 9/2016، لا 149) ئەوہى دەكرىت گىتوگوى لە بارەوہ بكرىت، ھىزى نەرمى كوردى و باشورى كوردستانە وەك ئەكئەرئىكى نادەولەتى، وەك فۇرمىك لە رىكخستىن لە دەرەووى دەولەت. ئارگىۋەمىنتە بىنەپتەيەكە ئەوہى كورد چۇن لە رى ھىزى نەرمەوہ كارىگەر دەھىت لە بەرانەر ئەوانىتەردا و سەرنجى ئەوانىتەر بەلاى خۇيدا رادەكىشىت ؟ سەرچاۋەكانى ھىزى نەرمى كوردى چۇن بەكار بىخىن و بىخىنە ناو تۇرى ھىزى نەرمى دىناۋە ؟ دىنا چۇن كورد بىناسىت، ھاۋسۇزى بىت لە خەيالدا بىمىنتەوہ لە رى ھىزى نەرمەوہ ؟ لىرەوہ دەكرى ئىمە بە مۇدىل و رىگەى جىاواز گىتوگوى ھىزى نەرمى كوردى بىكەن (انور، 2020 : لا 145).

7- چەمك و دەستەواژەى سىرامىك لەسەردەمە مېژوويەكان :

ۋشەى " سىرامىك " ئىلھامى لە ۋشەى " كرامىكوس " ى يۇنانىيەوہ ھەيە و ماناكەى گلە . ئەندازىارى سىرامىك ، وەك زۇرىك لە زانستەكان ، لە زانستىكى نوى و چەمكىكى نوپوہ بە يىنى زانستى سەردەم ، سەرچاۋە و گەشەى كىد . ئەندازىارى سىرامىك تا ئەمرو لەگەل زانستى ماددە دا كۆكراۋە. ئىبراھىم داربى بۇ يەكەمجار لە شارى شىرۇپ شارى ئىنگىلتەرا لە سالى 1709 دا كۆكى بەكار ھىنا بۇ پىشخستى بەرھەمىناتى پىرسەى تەوانەوہ. كۆكا ئىستا بە قورسى بۇ دروستكردنى كارىدىسى سىرامىك بەكار ھاتوۋە پۆتەر جۇسىا وىدگۇد لە سالى 1759 يەكەمىن كارگەى مۇدىرنى لە شارى سىتۇك ئۇن ترىت لە ئىنگىلتەرا كىدەوہ كىيانامى ئوستورالى كارل جۇزىف باير كە لە پىشەسازى چىن لە رووسىا كارى دەكرد، لە سالى 1880 دا شىتوازى دەرھىناتى ئەلمەنىاي لە كاتورى باكىس نوىكردەوہ پىرسەى باير ھىشتا بۇ دەرھىناتى ئەلمەنىاي سىرامىك و ئەلمەنىۋم بەكاردەھىنرىت. برايان پىەر كورى و جاك پەستانى كارەبايان لە رۇچىل سالت لە دەورەبەرى سالى 1880 دۇزىەوہ فىشارى كارەبابى يەككە لە تايەتمەندىيە سەرەككەنى كىرۇسىرامىك (الزىبىدى، 1986، ص8).

مېژوويەكى درىژى ھونەرى سىرامىك لە ھەموو كۆلتورە پىشكەوتوۋەكاندا ھەيە و زۇر جارىش تەنەكانى سىرامىك ھەموو ئەو بەلگە ھونەرىيەن كە لە كۆلتورە ونبوۋەكان بەجىاۋە، وەك ھى توك لە ئەفرىقا كە لە 3000 سال پىش ئىستا وەدى دىت كۆلتورەكان بە تايەت تىبىنى ان بۇ سىرامىك ھەيە ، برىتېن لە : كەلتورى چىنى ، كرىتان ، يۇنانى ، فارسى ، مايان ، ژاپۇنى و كورى ، ھەرۋەھا كۆلتورە رۇژئاۋايىيە ھاۋچەرخەكان . بەلگەھەيە لەسەر ئەوہى كە گلكارى بە سەرەخۇيە لە چەندىن ناۋچەى جىھاندا داپىنا، لەوانە رۇژھەلەتى ئاسىيا، ئەفرىقاى سوب سەھەران، رۇژھەلەتى نرىك و ئەمىرىكا (سعدون، 2016 : ص26).

8- گلكارى ى پالىۋىتى (20,000) :

ھەرچەندە يەكەركەنى گلكارى لە سەردەمى پىشترى ئەوروپا دەدۇزىيەوہ، بەلام كۆنترىن كەشتى گلكارى لە رۇژھەلەتى ئاسىياۋە دىن، كە لە چىن و ژاپۇن دا دەدۇزىيەوہ، پاشان ھىشتا بە پردىكى و شكانى يەوہ بەستراۋەتەوہ، ھەندىكىش لەو شتەى كە ئىستا رۇژھەلەتى دوورى روسىيە، كە چەند دانەبەك لە 10-20 ھەزار پ. ز دەكات، لەگەل ئەوہشدا ئەو كەشتىيە شتى سادەى سودبەخش بوون [29] 30 . ئەشكەوتى (Xianrendong) لە پارىزگەى (گانج) چەند پارچە گۆزەيەكى تىدا بوو كە دەگەرىتەوہ بۇ 20 ھەزار سال پىش ئىستا ئەم دەبەى گلىنە پىشۋەختە پىش داھىناتى كىشتوكال بە باشى دروستكرايوون ، لە لايەن

گەولەر كەركەران كە راويان دەكرد و لە كاتى درەنگگالال لوميس دا خواردنەكانيان كۆ دەكردنەو. زۆر لە پارچە گلکاریهكان نيشانەى سووتانيان هەبوو ، كە پيشنيارى ئەو دەكەن گلچى بۆ چيشت لينان بەكار هاتوو (حمزة، 2019: ص 19). وئەى ژماره 1

9- پيش گلکاری نيوليتيك: دەفرەكانى بەرد (12,000–6,000 پ.ز)

چەندىن دەفرىكى بەرچاو لە بەرد دروست کران پيش داھىنانى گلکاری لە رۆژئاواى ئاسيا (كە نزيكەى 7000 پ.ز) و پيش داھىنانى كشتوكال پرووى دا . كەلتورى نەتوفيان هاوناى بەردى ريك و پيئەلى دروست كرد لەو ماوەیەى كە لەتيوان 12 000 بۆ 9500 پ.ز نزيكەى 8000 پ.ز ، چەند نيشنگينى زوو بوون بە شارەزا لە دروستكردنى دەفرىكى جوان و زۆر پيشكەوتوو لە بەرد ، بەكارهينانى كەرستەكانى وەك ئەلابستەر يان گرانت و دامەزراندنى لمى بۆ شيو و پۆلەيشن . ئەرتيكان دەمارەكانى ناو ماددەكەيان بەكارهينانە بۆ زيادكردنى كاريگەرى بينراو. شتى لەو شيوئەى لە سەر رووبارى فورانق سەرەو بە زۆرى دۆزراوئەو، ئەوئەى ئەمرۆ رۆژھەلاتى سوريایە، بە تايبەتى لە شوپى بۆوقارس 33 [ئەم شيو قوناغانەى سەرەتاى پيشكەوتنى هونەرى ميزوپوتاميا (السعدي، 2015 : 49). وئەى

وئەى ژماره (1)

[Venus of Dolní Věstonice](#),

before 25,000 BCE

وئەى ژماره 2

20,000-10,000 year old pottery with re-construction repairs found in the [Xianrendong](#) cave, China

10- گلکاری نيوليسيك (6,500–3,500 پ.ز):

مەنجەلى زوو دروستكران بەو شيوازەى كە بە شيواى "كلۆن" ناسراو، كە قورەكەى بۆ ناو دەزوويكى دريژ كارى دەكرد كە برينەكە شيوئەىك دروست دەكات كە دواتر ديوارى نەرمى دروستكرد چەرخى گلکەر لەوانەىە لە ميزوپوتاميا داھيناييت لە ھەزارەى 4 ھى بى سى ئى ، بەلام بە نزيكەى لە ھەموو ئەوراسيا و بەشيكى زۆرى ئەفريقا بلاو بوو، ھەرچەندە تا ھاتنى ئەورووپيەكان لە جىھانى نويدا بە ناديارى ماپو. ديكوركردنى قورەكە بە دريژكردنەو و

ويته كيشان زور به فراوانى ددؤز ريتتهوه، له سهره تادا ئەندازەيى بوو، بهلام زور جار هەر له زووهوه ديزايى پەيكەرتاشى يى لهخؤ دهگرت (الجبوري، 2018: ص 32).

كهواته گرنگه گلكارى بؤ شوينه وارناسى كلتوره كانى پيش ميژووى كه زور به ناو هكان ناسراون كه له جياوازي خؤيان وهرگيراون، زور جاريش زور باش، گلكارى، وهك كهلتورى گلكارى هيلى، كهلتورى بيكه، كهلتورى گلؤبؤلار ئەمفؤرا، كهلتورى كورد وير و كهلتورى فهنبله كەر، نموونه وهرگرن تهنيا له ئەوروپاي نيوليسيک (نزيكى 7000 – 1800سال (محمد، 2016: ص 67)

هونهرى سيراميك چەندىن ستايلى له نهرىتى خؤى بهرهم هينا، بهلام زور جار له نزيكهوه پهيوهندى به پهيكەرسازى و كارى كانزاي هاوچهرخهوه ههيه زور جار له شيوازه كانى ميژووى دا له هونهرى ميتالكارى زور به شيوهيهكى زور به نرختر و گرانتر له سيراميك كؤپى كراوه ئەمه له سيراميكى چيني سهره تايدا دهبيزيت، وهك گلكارى و سيراميك-كارخانهى بنهمالهى شنگ، له پؤمانى كون و گلكارى ئيرانى، و شيوازه كانى رؤكؤكؤ ئەوروپى، كه وينهى شيوهى زيوى هاوچهرخى لى گيراوه. بهكارهيننانى هاوبهشى سيراميك بؤ " ئينجانە " - دهفره كانى وهك قاپ و گؤزه و ئەمفؤرا، ههروهها له سهر ميژه كانى تر، بهلام پهيكەرهكان زور به فراوانى دروست كراون (سعيد، 2016: ص 39).

11- سيراميك وهك ديكؤرى ديوار:

له سهره تايترين بهلگهى خشتى جامدا دؤزىنهوى خشتى شووشه يى له پهرستگاي ئيلاميتى له چوغه زهنبيل، كه ميژووى سهدهى 13ى سالى يى سى ئى به خشتى گلانزىد و رهنككراو بؤ حسانهوى كهم له ميژؤپؤتامياى كون دا بهكار دههينرا، كه بهناوبانگترينيان دهرواجهى ئيشتهرى بابل (c. 575 BCE) بوو، ئيستا بهشيكي له بهرلين پاريزراون، له شوئيكي ديكه بهشه كانى شيكردهوه پيشه وهرانى ميژؤپؤتاميا بؤ كؤشكه كانى ئمپراتورىهتى فارسى وهك پيرسپوليس هاورده كران نهرىت بهردهوام بوو، دواى فهتى ئيسلامى فارس رهنككراو و زور جار خشتيان بهخشت يان كاشى رهنككراوى رهنككرد بووه توخميكي گرنگ له تهلارسازى فارسىداو ههر لهوييهوه تهشه نهى كرد بؤ زوريهى جيهانى ئيسلامى، بهديارى كراوى گلكارى يازنيك توركيك له ژير دهسه لاقى ئمپراتورىعوسمانى له سهده كانى 16 و 17 (القرشي، 2017: ص 41).

له رنگهى ئيسپانياى ئيسلاميهوه دهگؤيزر ريتتهوه، نهرىتيكى نوئى نازوليجؤس له ئيسپانيا و به تايهت پورتوگال گهشهى كردوه، كه به سهردهمى بارؤك ديمهنى كيشراوى يهكجار گهورهى له سهر خشت بهرهم هينراوه، كه به زورى به شين و سچى كاشيه كانى ديلفتوير، به شيوهيهكى ناسايى له گهئ ديزايىنيكى بؤياخكراو كه تهنيا يهك كاشى (تاراده يهكى چووك) داده پؤشيت، له هؤلهندا ههموو شتيك بوو و له سهدهى 16هوه به شيوهيهكى بهربلاو له باكورى ئەوروپا ههنارده دهكرت. چەندىن كؤشكى شاهانهى سهدهى ههژدهههه ژوورى پؤرسينيان ههبوو له گهئ ديوارهكان به تهواوى له پؤرسيندا داپؤشرا بوون نمونه كانى رزگار بوو برىتين له نمونه كانى كاپودمؤنت، ناپلس، كؤشكى شاهانهى مەدرىد و كؤشكى شاهانهى نزيك له ئەرانجؤيز كؤلكه شيره دريژه پيندهرهكان تايهتتهندى ژووره كانى چيني ناوه راست و سهروهه بوون له باكورى ئەوروپا له سهده كانى 17 تا 19 (نجيل، 2016: ص 27).

چەند جؤره كاشيهكى ترى تهقلدى ههيه كه له دروستكرديدا ده مينهوه، بؤ نمونه كاشيه چووكهكان، نزيكهى مؤزاىك، بهرنگى دره شواوهى خشتى زليجى مهغريبى. به جياوازي له بورجى پؤرلهن ناچين، خشت يان خشتى داپؤشراو به شيوهيهكى گهوره له سيراميكى رؤژه لاقى ئاسيادا جينيان ناكهون (مسلم، 2019: ص 19). وينهى ژماره 3

وينهى ژماره 3

Hexagonal Tile, mid 15th century –

[Brooklyn Museum](#)

12- ھونەرى سىرامىك و پەرەسەندەنە ھەرىمىيەكان

ھەرچەندە پەيكەرەكانى گلكارى لە سەردەمى پېشتىرى ئەوروپادەدۆزىنەو، بەلام كۆنترىن كەشتى گلكارى لە رۆژھەلاى ناسياوھ دىن، كە لە چىن و ژاپون دا دەدۆزىنەو، پاشان ھېشتا بە پردىكى وشكانى يەوھ بەستراونەتەو، ھەندىكىش لەو شتەى كە ئىستا رۆژھەلاى دوورى روسىيە، چەند دانەيەكى لە نيوان 20 بۆ 10 ھەزار داين كىرەو، ھەرچەندە ئەو كەشتىانە شتى سادەى سودبەخش بوون. ئەشكەوتى (Xianrendong) لە پارىزگاي (گانج) چەند پارچە گۆزەيەكى تىدا بوو كە دەگەرتەوھ بۆ 20 ھەزار سال پېش ئىستا (جىرد، 2019: ص 28).

كە زۆرەى گلنەكانى چىنى ھەيە لە سەردەمى كۆتايى ھانى رۆژھەلات (100-200) و ماوھى سى شانشىن (220-280) و سەردەمى شەش خانەدان (220-589). چىن بەتايەتى مېژووويەكى بەردەوامى لەبەرھەمىنانى قەبارە گەورەدا ھەيە، كە كارگە ئىپرىيالىيەكان زۆرەى كات باشتىن بەرھەمىان دروست كىرەو. بىنەمالەى تانگ (618 بۆ 906) بەتايەتى تىببى دەكرىت بۆ ئەو كەلوپەلانەى كە لە گورى مرؤف، ئازەل و خانووى مۆدىل، بەلام و كەلوپەلانەى دىكە ھەلدران (كە بە زۆرى بە شىوھەكى ناياساي) لە گۆرەكانەوھ ھەلدران (مىسلم، 2019: ص 76)

ھەندىك لە شارەزايان پىيان وايە يەكەم پۆرسىن ي راستەقىنە لە پارىزگاي جىجىيانگ لە ولاى چىن لە سەردەمى رۆژھەلاى ھان دروست بوو. ھاردس لە شوئەواری رۆژھەلاى ھان كىل چاك بۆو كە خەملاندنى پلەى گەرمى ئاگرىتەردان لە 1,260 بۆ 1300 پلەى سىلېزى (2,300) بۆ F2,370 °فەھرەنتاين كە بۆ 1000 پ.ز دەگەرتەوھ "كەرسەكانى پۆرسەلىنى "يان " دەعوای پىرۆتو پۆرسەلىن " بە بەكارھىنانى لانى كەم ھەندىك كۆلېن لە پلەى گەرمى بەرزدا تەقىنابوون. ھىلى دابەشكرن لە نيوان دوو و ورەوھ راستەكەى پۆرسەلىندا، ئەو ھىلە روون و ئاشكرايە نىيە. دۆزەكانى شوئەواری پالىئوھەندراوھ بۆ بەروارەكان تا سەرتاى سالى (206) پ.ز (خلوڤى، 2020: ص 19)

چىنى ئىپرىيالى بىنەمالەى سۆنگ (960-1279)، كە بە شىوھەكى كەم و زۆر بە شىوھەكى كەم دىكۆرى بە چەقۇ لە گلدا نەخشىنراوھ، لە لاين زۆر لە دەسەلاتەكانەوھ بە لوئكەى سىرامىكى چىنى دائەنرى، ھەرچەندە سىرامىكى گەورە و بە جۆشتر وئىنەى بىنەمالەى مىنگ (1368-1644) ناوبانگىكى فراوانترى ھەيە (الحفاچى، 2016: ص 16)

ئىپىراتۆرەكانى چىن سىرامىكىيان ھەك ديارى دىپلوماسى بە پىنەرى دەستبلاوى بەخشى، بوونى سىرامىكى چىنىش بىن گومان بارمەتيدەرىبوو بۆ گەشەپىندانى دابونەرتى پەيوەندىدار بە سىرامىك لە ژاپون و كۆريا بە تايەتى تا سەدەى 16 ى زايى، برىكى كەم لە چىنى چىنى گرانەھا ھاوردەى ئەوروپا كرا. لە سەدەى 16 ەوھ ھەولى لاسايىكردەوھى لە ئەوروپا درا، كە برىتى بوون لە لكاندى نەرم و پۆراھنى مېدىچى كە لە فلورانس دروست كرا ھىچ كامىان سەركەوتوو نەبوون تا ئەو كاتەى رەچەتەيەك بۆ پۆراھرى چەسپاندىن لە كارگەى مېسن لە درىسدىن لە سالى 1710 دا دادەنرا. لەماوھى چەند سالىك كارگەكانى پۆرسن لە نايمفەنبورگ لە باقاريا (1754) و كاپودىمۆنت لە ناپلس (1743) و زۆر شوئى تر، زۆر جار لەلايەن فەرمانرەوايەكى خۆماليەوھ دارايى يان بۆ دەكرىت (جىرد، 2016: ص 48). وئىنەى ژمارە 4

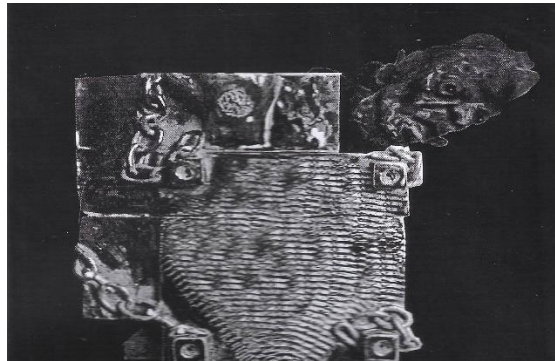

وئىنەى ژمارە 4

Chinese Longquan celadon, Song Dynasty, 13th century, such as the Ottoman Sultans, because of its pristine beauty.

13- هونەرى سىرامىك و ھىزى نەرمى لە ھەرىپى كوردستاندا .

نمونه : وئىنەى ژمارە 5
ناوى هونەرمەند: شىلان ابراهيم
ناوى كارەكە: افقال
پىنوەرى كارەكە: 60 × 50 سم
بەروارى كارەكە: 2004م
شویى كارەكە: مالى هونەر

وئىنەى ژمارە 5

شىكارى نمونەكە:

كارەكە لە كۆمەلەىك بەش پىنكەتووە كە مرۆڤن وەك سەرى دارپووخاوى گۆشەى راستى سەرەوێ كارەكە كە بە پرونى ھەلگى سىپاكانى سەرى مرۆڤ بېردراو كە ھەلگى سىپاكانى پىاويكە و باقى كارەكانىش دوو بەشى دوو ھاوسىنى گرېداوى يەكترن لە رىگەى زنجىرى ئاسنەو، بەشى پىشەو دەكەوئىنە خوارەو و كەمىك راست لەو بەشەى ترەو كە لە پشت و سەرەو و چەپ و زنجىرەكان تىكەلئان دەكەن و لە گۆشەكانى چوارى پىشەو جىگىرن.

كارەكە بىرۆكەيەكى رەمزى لەخۆ دەگرئىت كە گوزارشت لە ئاماژەيەكى سىياسى دەكات كە پەيوەستە بە مارشى كورد و ژيانى و مېژويەكى دوور و دريژى نازار و ستەمەو، نەك لە كارەكە دا فرەبوونى فەرمى يان رەمزى گەورە، بەلكو سنووردارە بە دوو ھىتا: شىوێ زىندووى سەرى مرۆڤ، دوو ھەمىش شىوێ توندى بەرەست و كەلەچەى بەزۆر، ئەمەش رەھەندىكى سىياسى بە كارەكە دەدات بە پەلەى يەكەم بۆ دەرپىنى پرسى نەتەوێ چارەنووساز لە رىگەى فۆرمىكى كەمكراو ھو.

ئەو چاودىرەى سەرى مرۆڤى لەشكراو، دۆخى لەرەبوونەو يان كەوتن لەسەرەو ئاشكرا دەكات و ئەم دۆخى مۆتورىيە بەردەوامانە، گرنگىيەكى رەمزى ھەيە كە پەيوەندى بە رەھەندە كاتىبەكانى كردارەو ھەيە، ھەرەك شىوێ سەر لەدۆخى كەوتنى بەردەوامدايە ئاماژەكە دريژەپىندەرى ئەو كردەو زۆرەملنىيە بەناو كات و بۆشايى و فەزايە ، بزوتنەو ھەيەك كە بىرۆكەى بەردەوامى ئەو قوربانىيەى مرۆڤ لەخۆ دەگرئىت كە بۆ بەرگرى لەمافى ژيانى خۆى دەيدا و ئەمەش تراژىدايى ھەلەجەى شەھىد و كارەساتەكانى ئەفقال و ئەو كۆچە ملوئىيەنى لەلایەن گەلەكەو جىبەجىكراون كە ستەم و ستەمكارى رەتكردەو كە لە لایەن گەلەكەو جىبەجى كراون كە كورەكانى بۆ رزگارى بۆ نازادى جەنگاون.

لىكۆلئىنەو لە وردەكارى تايبەتەندىيە مرۆپەكانى سەروى ئاماژە بە دوو پانكردنەو ھەيە بىرۆكەى ئەشكەنجە و نامۆبون و لاوازى پىنكەتەو و شرىتى برىستى يان كەمەندامى و نەخۆشى دەكات و بەم شىوێ ھەيە كارى ناچاركردن دەبئىتە قوولتەين ئاماژە و داكتەين و شىف، بەتايبەتى كە دامەزراندنى ئەو كۆتەلە كەپانەى كە بە زنجىر جىبەكە لە ژيان لە گەپەك و بەھای مرۆڤ دەكۆلئەو و لە وردەكارى كاتىبەو تايبەتەندى شىكرەدەو ھەيە بىرۆكەى دىوارەكانى زىندان كە مرۆڤ تىندا دەستگىر دەكرئىت و لە نازادى بىبەش دەكرئىت و كەرامەت و خويى خۆى بەفەرۆ دەدات و لە دەورى ئەو دىوارانە زنجىرى ئاسنى كە بىرۆكەى زىندانىكردن بەرز دەكاتەو و نازادى خۆى و كەرامەتى خۆى و خويى بەفەرۆ دەدات و لە دەورى ئەو دىوارانە زنجىرە ئاسنىنەكان دادەبۆشەين كە بىرۆكەى زىندانىكردن بەرز دەكاتەو بەزۆر و ھەموو ئەو شتانەى كە لەدەسلاتى سىياسى و مېژووبى كە بۆ كار دەترازئىت ، لەپەك جىبادەبەو ھ.

كار بە گشتى تايبەتەندىيەكانى سەردەمىكى گرنكى ژيان و خەباتى گەلى كورد پىناسە دەكات ، بەلام وەك دەرپىنىكى رەمزى لە چوارچىو ھەيە جىبەكە دەست پىندەكات تا ئاسۆكانى ئىنسانى فراوانتر بۆيە ھىچ ئاماژەيەك بۆ شوناس نادۆزىنەو ، نەتەو يان نەتەو ھەيە سەرى مرۆڤ جگە لە شوناسى ئىنسانى خۆى و بەم

شىئەيە ناوەرۈكى رەھلى كار دەپنە پەيامنىك كە لە رەنگدانەوەى جىپانەوە ئاراستە كراوہ لە رەنگدانەوەى جىپان لەسەر ھۆشيارى ھونەرمەند لە ھەموو مەرقاھەتى بۇ رووبەرۈو بوونەوەى سستەم و بەرەنگارى سستەمكارى ، كار بەرەسستەيەكى مادىيە لە بارودۇخنىكى سۆزدارى كە تىپدا خود - گواستەوہ دەپنە بابەتى بايەت و ھونەرمەند دەپنە دەنگى دەولەتى ھەموو نەتەوہ و تايەت ، كار بەرەسستەيەكى ماددىي بارودۇخنىكى سۆزدارىيە كە دەربارى ئازارى ھەموو مەرقاھەتى.

نمونه : ويئەى ژمارە 6

ناوى ھونەرمەند: باكستان فتاح

ناوى كارەكە: شوئىنەوارى ھەولير

بەرۈارى كارەكە : 2008 م

پنۈەرى كارەكە : 33 × 80 سم

شوئىي كارەكە : مالى ھونەر

ويئەى ژمارە 6

شىكارى نمونەكە :

كارەكە پەيكەرىكى گلىنەى منارەى چۆلىيە سەرەكەوتوانە كە لەسەر لوتكەيەكى سەرەوہ جىگىر دەپنە لەگەل دەپنە قەلاى ھەوليرى مېژووى و بەدەورى قەلاكەدا ئەفرىز دەپنەچىتەوہ كە بە چەند بەشىكى سستوونى يوئال نەخشىندراوہ كە بە دەورى ھەموو شىئەكە دا دەپوشىت كە ئەو گەردەى لەسەر جىگىر دەپنە و دىوارى شىئە گشتىكەى نمونەكە لە سەرەوہ داپۇشراوہ بە رەنگىكە كە وا دەكات رەنگە زەويەكان پىت وەك ئۆكسىدى ئاسن بەلام لە خوارەوہ بە رەنگى پىرۈزەنى بە تىكەلكردى كالت بەدەست دەھىت.

كارى (زېدەرى مېژووى) بەو راستىيە بەرپۈە دەبرىت كە نوئىنەراپەتى بەلگە مېژوويەكانى ھەولير دەكات ، كە رېنىشاندەرىكە لەسەر بنەماى مېژووى شارەكە و رەسنايەتى تا ئەمەرۇ . منارەكە تاكە بەشى ماوہ لە مزگەوتى مېژووى بەناوبانگ و گەورەى موزەفەريە، كە لەسەردەمى ئاناياكى ھەوليردا لە يەككىك لە خۇشترىن و بلجەتترىن قۇناغەكانى دا دروستكاروہ، كە سولتان موزەفەردىن كۆبكارى و لايتاوسى موزەفەرى دروستيان كرووہ، مۇدئلىكى تەلارسازىيە كە لە شكۆى شارچىتى شارستانى و تەلارسازىيە ئەو كاتەدا ھەلوەرىوہ.

لەخوار منارەكە وە تايەتمەندىكە قەلاى ھەوليرى مېژووى، يەككىكە لەھىيا مېژوويەكانى تەلارسازى ي شارەكە كە رۇئلىكى سەرەكى و كارىگەرى ھەبووہ لەژيانى ئەو شارەدا ، جاران تەواوى شارى ھەولير لەناو قەلايەك بوو بۇيە دەروازەكانى بەشداربوون لەپاراستنى خەلك لەو مەترسىانەى كە رووبەرۈويان بۇتەوہ لەماوہى مېژووى دوورو درىژى شارەكەدا .

بەلگەى مېژووى لەكارەكانى ھونەردا جۆرىكە لەبروابەخۇبوون بەمىرات و ھەولدان بۇ بەرھەمچىنەوہ وەك ھىيايەك لەسەر بنەماى بىرۈكەى گرىدانى رابردو و ئىستا بۇ قەرەبووكردەنەى دۇخى شارستانىەتى دا بەزىت كە كۆمەللە لەتپو رەھەندە كاتىبەكەى ئىستايدا دەژى، بۇيە جۆرە قەرەبوويەكى دەروونىيە كە لەلایەن ھونەرمەندەوہ ھەستى گشتى گروپەكەى دەردراوہ ، منارەكە بەشىكى تەلارسازىيە بىناى مزگەوتە كە لە خشتى ناوخۇيى دروستكاروہ و لە خشتى زەرد داپىچراوہ، كە ئەمە پىچوكەيەكى ماددى و دىكۆرو دىكۆرى بىنا نەك ھەر لە شارى ھەولير بەلكو بە گشتى لە ھەرىيى كوردستان بەلكو بە گشتى بە گشتى غىراق و ناوہ

خۇمالىيەكەي (الجاقىم) و ئەم جۆرە خىشتە سوكانە ئاسان بۇ بەكارهيتانى ھەرزان تواناي گۆزىنى ھەيە بەيىتى پىداويستى و پىداويستى تەلارسازى، بۇيە كارى لى كىرەو و لە رازوى ئەندازىنى بۇ زۆرىك لە بىناكان و ھەروھە رپووكارى خانووە كەلەپوورىيەكان لە قەلای ھەولئىر كارى كىرەو و منارە و مرگەوت بەكار ھاتووە، كە لە رىگەي ئەووە بە مەبەستى ئەنجامدانى دوو جۆر ئەرك بە مەبەستى ئەنجامدانى دوو جۆر لە كارەكانى پەيوەست بە باوهرى ئاپىنى (منارە) ئەو شوئىنەيە كە نوپز ەكەي رپىندراو و بەرزىيەكەي يارمەتى يىلاو كىرەنەو ەي دەنگى موئەزەنە بۇ دوورترىن خالى شىاو، بە تايىھى لە سەردەمىكاندا كە يەككىنە بوو لەو تەكنىكە دەنگيانەي كە دەباو بە دەنگ بىلاو كىتەو. كارى دوو، فانكشنىكى جوانناسىيە، بەو پىنە كە منارە يەككىنە لە توخمە سەردەمىكانى تەلارسازى لە تەلارسازى ئاپىنى و بىناسازى موسلمانان گىنگى بە وردەكارى بونىادى و رازاوەي داو و مپووشنەي بەلگە و بەلگەي تەلارسازى ئىسلامى بە چەندىن مۇدپلى بەناوبانگى منارەكە و بەيىتى ھەوس و ماو ەي مپووشى ئىسلامى بەيىتى ئەو و لاتانەي كە تىدا بنىات نراو،

ھەروھە قەلەكە كە بە ئەنقەست دامەزراو بۇ ئەو ەي شىو ەي منارەكە دابزايىت و بنكەكەي برازىتەو كە ئەوئەندە ھەمەچەشن و جوانى و جوانىگەر نەدەبو ئەگەر وەك يەك نەبا، قەلەكە داو لاپتەوس وەك بەردەوامىكى رەسىمى و دەرخەر ھات بۇ ئەو ەي ھىچ پارچەيىكى بىنراو كارىگەرى لەسەر شلەي شىو ەي ئەو رووناكىيە نەيىت، ھەروھە وشەگەلى مپووشى شوبە كە لەگەل مپووشى خودى منارەكەشدا ھاوچەشن، جگە لەو ەي قەلەكە شەھىدى كلتورى و كەلەپوورى خاك و عىراق و جىبانە.

لەتپو ئەم كەشە مپووشى و دەروونىدا ھونەرەند دووبارە (منارەي سەركەوتان و قەلای ھەولئىر) بەرھەمدەھىت كە دواتر دوو ھىيەي كۆلتورى شايستەي (لە پوانگەيەكى بابەتپەو) لەتپو پىكھاتەي كارەكە دا بگىرىن بۇ دەرىنى بەھاكاني و تەنيا رەسىمىنى خۆي نەيىت. ئەو شوناسە جىبانىيەي كە ھىزىرت رپد لە تويى ئەو دا لەسەر نەتەو ەي بوونى ھونەر بانگەشەي بۇ دەكات و نامۆزگارى دەكات، كە بۇ سىياسەت وەرگىراو و كارى پىكراو بۇ واقع و بە چەمكە رەخەنەيەكانى سەردەمەو پەسەند كراو كە گىنگى بە كارى ھونەرەند داو.

نمونه : وئىنەي ژمارە 7

ناوى ھونەرەند : نشمىل رۇوف

ناوى كارەكە : الصقر

پتوهرى كارەكە : 50 سم

بەروارى كارەكە : 1997

شوئىنى كارەكە : گەلەرى زاموا / سلپانى

وئىنەي ژمارە 7

شىكارى كارەكە:

كارەكە پىكھاتەي سىرامىكە و ملپكى كورنى ھەيە بە رەنگىكى سەوزى توخ و بەيى شىو ەي ھىلەكەي لەگەل ھىلەكان ناوچەي روناك لە ئاساپىكى خۆلەمىشى كال يان سوكدە لە رەنگى سىي جىادەكاتەو و بنكەيەكى قاپى بچووكى ھەيە كە لەسەر ئەو بىچىنەيە. تەكنىكى كار كىرەن لە شىو ەي دروست كىرەن دا لە لاپەن چىاو ە ھەروھە ھونەرەند ھەولئى دا وردەكارىيە مەبەستدارەكان بۇ تىشك خىستە سەر شىو ەكە ھەلەكە نەيىت و زىادىان بكات، ھەروھە بەكارهيتانى قور، شارستانىيە كۆنەكان كارىان

لەسەر بەرھەمچىناتى مەنجهلى سىرامىك كىرەك ۋەك بەدىلىك بۇ ھەلقولانى بەرد بۇ كارە ئاسانەكەى قور و ئاسان كىردى سوود ۋەرگرتن دواى ئەوھى بە تىشكى خۇر كە وشكى دەكەتە، خىستە پروو بۇ پەھى گەرمىيەكى گونجاو كە دەگورپت بۇ ناو دەوايەكى گلكارى گونجاو بۇ بەكارھىناتى خۇمالى يان رىتوال.

لەگەل گەشەكردنى بىرى ئاينى كۆن و بەكرىستالىكردنى دامەزراوھى ئاينى سەرپەخۇ لە حوكى سىياسى كە دەسەلاقى شەرىعى خۇى لە پەرسىتگاۋە ۋەرگرتوۋە ئاينى بۇتە رىسا و پەپرە و پەرسىتگە كە پىنويستە پىشكەش و ديارى تىدا بىت يان پىشكەشى خۇاى بكات ، بۇيە ئەم كەرەستە و شتەنە بە پىنچەوانەۋە رازاندراۋنەتەۋە ، بە قسەى خۇداى خۇى خەلكەكە جىاجىاي ئەو مەنجهلانە جىا دەكەتەۋە كە بۇ شتى دىكەى رۇژانە بەكار دەھىنزا ، بۇيە كارى سىرامىك بوۋە بە ۋەسىلەى لى ئاگادار كەتەۋەى بىرى دىنى كۆمەلە و بىروباۋەرى ئەفسانەى خۇيان كە باۋەريان وايە و دوعا دەكەن بۇ رەزامەندى ى ئەو يان پال پىنۋەناتى تورەپى.

لەو ماۋەپەدا ئەو شىۋە رەمىزى و سىرامىكىيەنە كە مەنجهلەكان و ئىمە يان لە مەنجهلەكەى مېزۇپۇتامىاي كۇندا رازاندوۋنەتەۋە ۋەك باشتىن بەلگە بۇ گەورەپى گلكارى بەكارھاتوۋ لە رىۋايەتى ئاينىدا بەھەمان شىۋەش ئەۋە مان بۇ دەدۇزىنەۋە كە كارە ھونەرپەكان (بابەتى توپۇزىنەۋە) بەدواى تىكەلكردنى فۇرمەكانى تۇتىم بۇ فۇمۋنە لەناو پىنكەتە گىشتىكەى كارەكە و رازاندەۋە باقى روكەش بە كۆمەلىك ھىل كە لە نيوان سەرەۋە و بىكەدا بلاو بوۋبوۋنەۋە، كە ناۋچە جىاجىاكان لە يەكترى تىدەپەرن، جۇرىك لە رىتى لە نيوان بەشەكانى ئىگۇدا دروست كىرد. سىرامىك و دەستكارى كراۋە لە كلىشەى جەستەى گىشتى كە بەدواى راکردنە لە چوارچىۋەى كارەكە سوود ۋەرگرتن لە سىروشتى شىۋە دەرەكە گىشتىكە، جىاۋازى رەنگ و تايەتمەندى چىنى كارەكە لە نازو ملەكەپەۋە بۇ لەش ديار ديار بوو، كە ديارە پاشاۋەى دەۋلەپەك بە يەكترىپەۋە پىۋە پىۋە بوۋە بۇ دامەزاندنى شىۋەكە و لىرەدا شىۋەى چىنەكە رۇلىكى ناۋازە لە ۋەھمە بىناپىيەكەپدا دەبىنەت كە كارەكە لە ئاستى راستەۋەخۇۋە دەگورپتەۋە بۇ ئاستىكى بەرزى داھىنەكە كە ناتوانىت لىكەدانەۋەپەكى تايەتى لەخۇ نەگرت و لەبەر ئەۋە بۇ چەسپاندنى شىۋەكە و لىرەدا شىۋەى چىراۋ رۇلىكى ناۋازە لە ۋەھى بىناپىدا دەبىنەت كە كارەكە لە ئاستى ئاراستەۋە دەگورپتەۋە بۇ ئاستىكى بەرزى داھىنەرانە كە ناتوانىت لىكەدانەۋە لە پشت شىۋەكە جىگىر دەبىت پىنكەتەكەى وا نىشان دەدات كە پارچەكە تىكشكىنزاۋ بوۋە و دوۋبارە بارىزاۋە، بۇيە كارە ھونەرپەكان دەگورپتەۋە بۇ مېزۇۋىيەكى كۆن كە ئىمە بە ھەۋىر كارى دەكەن، يان پىشېنى ئەۋە دەكات كە كارەكانى پىش ئىمە ئىستا لە داھاتوۋدا تىكشكانىك بىت و بگوردرپتەۋە بۇ كۆمەلە پارچەپارچەپەك و وردوخاش دەبىت و بەۋ ھۇپە لە سەردەمىكى دواتردا (نەناسراۋ) دەگورپتەۋە يان دەدۇزىتەۋە.

نمونه : وینەى ژمارە 8

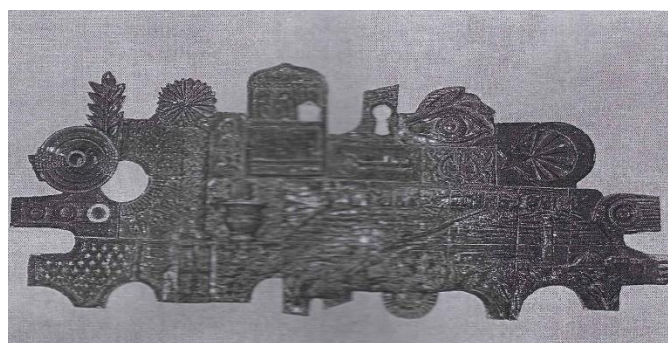
ناوی ھونەرمنەند : ھاشم علی

ناوی كارەكە : التراژ

پىۋەرى كارەكە : 76 × 148 سم

بەروارى كارەكە : 1990

شوتى كارەكە : نەخۇشخانەى ھەولېرى نىۋەدەۋلەتى

ۋىنەى ژمارە 8

شىكەردنەۋەى كارەكە :

كارەكە مېوراكىمىيە داپەشېۋە بەسەر ناۋچەى نەپاردا كە دەكەۋىتە ناۋ سى شىرىتى ئاسۇپى كە ئەۋى تر و دەستلىدانى لەگەل دىت و لەناۋ ئەم ناۋچانەدا شىۋەكان بەھەرەمەكى داپەش دەكرىت، ئەمەش ۋادەكات كە بونىادىكى رازاۋەى گىشتى ھەبىت زىاتر لەبونىادىكى گىشتىگىر كە بەيەكپىزى فۇرم و ناۋەرۋوك ديارى دەكرىت، فۇرمەكان فرە و ھەمەجۇرن و دەگورپتەۋە بۇ ئامازە جىاۋازەكان ، ئەمەش ۋادەكات رىتى گىشتى كە لەفۇرم و ناۋەرۋوكدا بەكلار ديارى دەكرىت .

جىاوازى رەسمىيەت لەكارداو جىاوازى لەفۆرمە رەزمىيەكانىدا ، ئەگەرى تىكەلكردىن دابەشبوونى رىكخراوېيى لەسەر بنەماى پىنكەتەى جىنگىرى تەقلیدى ، تارادەپەكى زۆر لاوازكردوو. گواستەنەوكان لە بەشىكەو بە شۆكىكى تر وەرگر بە گواستەنەوېى لە فۆرمىك بۇ فۆرمەپەكى تر نەك تەنیا جىاواز لىپى بەلكو لەوانەپە تىكەلى بكات كە ئەو دەرھاوېى بىزاوېى رىكخراوېى فەرمى لە ئاستى پىنكەتەدا دەشپوئىتى و خوئىندەنەوېى شىكەرەوېى لە كار لە ئاستى ناوەرۇكدا سەرلشپوئىتى دەكات و لە كاردا نادۇزىنەوېى پەپوئەندىيەك كە بەشەكانى خۇى بىيەستە جگە لە رەنگى تاك لایەنە كە ديارى دەكات كارەكە كە رەنگى سەوزە كە كارەكە دەكاتە يەكەپەك ، بەپن ئەو كارەكە دەبوو بە كۆمەلەك پارچە پارچە پىكەو.

رەنگە ئامازە بەو بگرىت ئەو چارەسەرەى كە ھونەرەند لە نارپىككردى كەنارەكانى كاركرندا ئەنجامىداو ، بەشدارى كردوو لە خستەنە پال جۇرىك لە جوانىناسى ، جگە لەو بۇشاپە ناوەكەنەى لىزە و لەوئى بلاوكراونەتەو ، كە بۇشاپى نەزانیان ھەپە وەك چەمك و ئەپلەكەپىشىنى چالاک لە زىندوئىتى كارەكە و بە تەواوئىتى لە دەورەبەرى جىباى نەدەكاتەو ، وەك بە بەلگەى چاودىرى ھىلى دەروەى كار و ئەو دەست تىوەردان و دابەشكردەنە دەرەكەنەى كە پىتچى خۇى كۆرى . قەلاكە ھىپاھەكى مېژووېىيە و پەپوئەست بە بىرۇكەى خۇراگرى و بەھىزى و خۇراگرى بۇ ھەوشەى كە قەلاى ھەولېر ھەمبەشە پەناگەپەك بوو بۇ خەلگى شارەكە لەو مەترسپانەى بەدرىژپاى سەردەمەكان رووېەرەوېى بوونەتەو و بىدەنگىان لىبوو شارەكە بۇ زۆر لە داگىرەران بەھۆى تەواناى قەلاو زەھەتى زۆر بوو ، بۇپە ئەم وشە تەلارسازىيە گوزارشتىكە لەو پەنا ئارامەى كە مرؤف لە بارودۇخىكى سەختو دژواردا پىپوئىتى پىپەتى و ھەموو وردەكارىيەكانى قەلاو كەردەكەى لەسەر و ئەو رىگاپەى كە دەپاتە سەر و شپوئەى گەپاندنى وەك گوزارشتكردن لە شوناس و ناسنامە و ئىنتىپا بۇى كىشراوە چونكە نەك ھەر قەوارەپەكى تەلارسازىيە بەلكو دەرەكە، شور و دەروەپە و ئەو شوئىنەى كە لە سەرەوېى و ئەو كەردەى سەرەوېى و ئەو رىگاپەى بۇى رادەكىشپىت وەك گوزارشتە ناسنامە و ئىنتىپا بۇى بە ھۆى ئەو شوئىنەى كە ھەپە ، بۇپە ئەم وشە تەلارسازىيە گوزارشتىكە لەو پەناپەناارامە كە مرؤف لە بارودۇخىكى سەختدا پىپوئىتى پىپەتى و ھەموو وردەكارىيەكانى قەلا بۇ كورد كە نرىكەن لەو سنوورەو و لە سۆزەو.

لەھەموو ئەمانە دا ديارە كارەكە مەپدانىكى فراوانى ھىپاھە كە دەگەرپىتەو بۇ ئامازە فرە جۆرو ھەمەچەشەنەكان كە لەرپىگەپانەو ھونەرەند ھەولنى دا زياتر لە ئىمىجالى لە شپوئەى ئەفسانەپى و ئاينى و مېژووېى و ژىنگەپى و كۆمەلەپەتى و فەرھەنگى و جەماوەرى لە كاردا كە زياتر لە كەرنەقائى ھىپاكان دەچىت.

نموونه : وئىنەى ژمارە 9

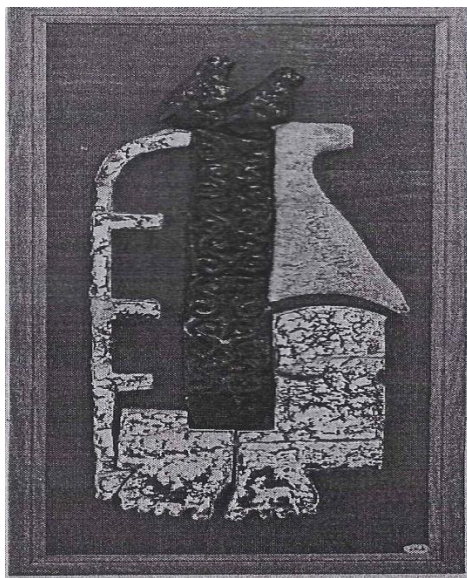
ناوى ھونەرەند : ناز عزیز

پىنەرى كارەكە : 120 × 45 سم

ناوى كارەكە : ئازادى

بەروارى وئىنەكە : 2005

شوئىتى كارەكە : من مقتنيات الفنانة

وئىنەى ژمارە 9

شىكارى كارەكە:

كارەكە لە زۆرىيە وردەكارىيەكاندا شىئوئەيەكى ئەبستراكتە جگە لە دوو وشەگەلى ھاوسى لە سەرەو كە نوينەرايەتى سەرى دوو ئەسپ و يىنى مرؤف لە خوارەو دەكات، كە بەرچاوترينيان ئەو رووبەرە لاكىشەيە سستوئىيە كە لە سەرەو بۇ خوارەو درىژ دەبىتەو لەسەر تەوهرى درىژى، كە لەسەرەو بە سەرى ئەسپەكان و لە راستەو بەشە ئەبستراكتەكانى كارەكە دەدۆزىنەو، كە بە تەحەدايەك بەرەو دەرەو و درىژكراوئەيەكى لاركراوى ئەو دەست پىندەكات، كە تا ناوەرەستى كارەكە بەردەوام دەبىت، دەگاتە دوور و راست و دواتر كەوان بەرەو ناوەو و لە پەيوەندى لەگەل شىرئەكە دەدۆزىنەو. ئەو لۆقە شىئەيە كە لە خوارەوئەيە، ھودىك دەدۆزىنەو كە لە كۆتايى بەرگىك دەچىت كە لە جلى كەلەپوورى كوردىدا بەرگىكى ھەيە.

لەلای چەپەو درىژكراوئەيەكى ھىلى بۇ دەرەو، دوور لە شىرئەكە، لەگەل بەشى پىشەوى كارەكە ئاويئە دەبىت، رووبەرىكى درىژى ناوخۆيى فەرمى بەجى دىلت كە بە درىژاي شىرئى شىن و لە ناوەو، سى پرۆتريزى زىجىرەيى كە جۆرىك لە جوولە لە ناوەو زىاد دەكەن .

كارەكە لەئىوان ئايكۆتۆگرافى و ئەندازەيى نىچە ئەبستراكتدا جىوازى ھەيە، يانى بۇ تىكەلكردنى ئەوئەي كە ھەستەوئەرى و ھەستىپىكەر، يان لەئىوان واقع و خەيالدا ھەيە، بۆيە وشەگەلى وەك سەرى ئەسپ لەسەرەو قەچەكانى خوارەو و وشەگەلى ئەندازەيى كە پىكەتەيى كارەكە ھاوبەش دەدۆزىنەو، ئەمەش دەبىتە ھۆى فرەيەيەكى ئامازەكە دەولەمەندبوونى رەسىمى و مانايى لەئەنجامە ئىستىكەيەكە دەولەمەند دەكات.

سەرى ئەسپەكان لە سەرەوئەيى كەردارەكە رادەوئەستن وەك ئەوئەي ھاواريان لى بگەن و ئەسپەكان بۇ ئەوان تەنيا نوکە لە ئامازەيەك زياتر، لەناو فۆرمەكانى سەرچاوە ئەفسانەيەكەدا تۆتەمەكان برىتەن لەبىرۆكەيەكى شاراوە كە لەچوار چىوئەي گشتى ھۆشيارى كۆمەلەدا ئاگادارە كە ئەسپ بەتەتەيىكە بەھىز دادەنەت كە تەجەوئەيى بەھىزى سنوور ئەگەرەكانى مرؤف لەخۆ دەگرەت، بەبەھىزى و خىزايى و چالاكو جوانى جىايى تىدا دەشارتەو، بۆيە وەك تەكلىكى رەمى لەزۆر كارى ھونەرى بەدرىژاي تەمەنەكان رەنگى داوتەو بۇ ئەوئەي بىرى كۆن چەندىن ئەفسانە سەبارەت بە (ئەسپى فرىن) لىدەدات كە تواناي ئەوئەي ھەيە وەك تەكلىكى رەمى لەچەندىن كارى ھونەرىدا بەدرىژاي تەمەنەكان رەنگدايئەوئە ئەو لەرەھەندەكانى ئاسان و زەويدا تەجەوئەيى كەرد و ھىيەي ھىزى چاكەي رووناكەيە.

ژىنگەي كوردى تا رادەيەكى زۆر بە ئەسپەو بەستراوتەوئە وەك وەسىلەي گواستەوئە و سەفەر كەردن و ئامرازىكى كارىگەرە لە جەنگ و جەنگەكاندا و بۇ كورد ئاشنايە بە زاوئى و سواربوونى ئەسپ، بۆيە ئەمە لە ئەزموونى ھونەرمەند (ناز عەزىز) دا رەنگى داوتەوئە بۆيە لە دەورەبەرى ژىنگەيى و كەلەپوورە جەماوئەريەكەي دايرەم وەك دوو ئامازە فشار دەخاتە سەر دوو كارىگەرى لە ئەزمووندا بۇ ئەوئەي نەھىلەت لە سىمبۆلىكدا پىك بىت كە پەيوەست بىت بە ئەلئەرناتىقى ئازادىيەو، بۆيە لە بوارى ژىنگەو بە دوو ئامازە وە دوو كارىگەرى لە ئەزمووندا فشار دەكەن بۇ ئەوئەي نەھىلەت لە سىمبۆلىكدا پىك بىت كە پەيوەست بىت بە ئەلئەرناتىقى ئازادىيەو، بۆيە لە بوارى ژىنگەو كەلەپوورە بەناوبانگەكەي ئەودا دەبەم. لىشاوى دەسەلات و خواستى ياخيويون و گۆران و لەزۆر ئاراستە و لەچەندىن ئاراستە و لەئاستى جۆراوجۆردا، رەنگە گرنكى ياخيويونەكە شەخسى سۆزدارى يان سىياسى بىت، ھەموو كارەكە فۆرمى مرؤفە بەھەموو بەھاو ناوەرۆك و سەرکەشىيەو.

14- دەرئەنجام و راسپاردە.

ئەوئەي دەوتريت بۇ ھونەرى سىرامىك لە كۆن و نويدا برىتەيە لە گەياندى پەيام و بەكارھىنانى ھونەرى سىرامىك يان خەزەف كە تاكە ھونەرى بەرجەستە كراوئەي مرؤفە لە كارو داھىنانەكانى، و ھەرەوھەا ھاتوئە: "ئەو شەر و قەيرانانەي و لاتيان گرتەو، لە دەيەي پلاستىكى ھەرىمى كوردستان بەدرىژاي مېژوو زۆر رەنگيان داپەو، بەلام لە ھەمان كاتدا توانايان داو بەگاتە جىهان و دۆزىنەو نوپكان كە لە كاتىكدا لە ئىوان فەزاي داھىنانەكەيدا دەنوسىت و ھەموو ئەو ئەگەرەنە لەسەر ئەو تەكنىكەنەي كە ئەلرىكايى لە دەستكەوتى سىرامىكەكەيدا دامەزراندو، كە دەوتريت: ھونەرى سىرامىك ھىزى نەرم و دەسەلاتى جىيەجىكار لەسەردەمە يەك لەدواي يەكەكان كە تەكنەلۇجيا رۆئى سەرەكى كۆنترۆلكردنى تواناي داھىنان دەبىت و بەئى ئەو تەكنىكەش ھىچ پۆتەرىك ناتوانىت بىر و ھەستى خۆي بختە پىشەوئە بۇ من ئەو تەكنىكەنەي لە شووشەي برىقەدار و شووشەي تارىك (ئى درەوشاوە) و ھەرەوھەا كۆنترۆئى پەي گەرمام بۇ بەدەستەينانى روكەشى سىرامىكى رەنگ و چىننىكى تايەت بەكار ھىناو و كارى سىرامىك بە گشتى ھەلگى ناوەرۆكى دەرپەن و ماناي جوانكارى و چەند فەلسەفەيەك بختە روو دەربارەي ئاراستە ئەبستراكتىيەكەي و چەمكە پىكەتەيە جوانكارىيەكانى ھونەرى ئەبستراكت كە دەئىت: "بەرەو ئەبستراكت رۆيشت وەك ئەوئەي زياتر ئاگادار بوو لە دەرپەنى ناوئەوئەي من و بە مفھوم ساختارى و خەسەلت ھەستىكى اژال، ساختەكارى كە بە بى ھىچ و بە دورى قالب واقعى، بە خودى و باطنى و رووخسارى دەرەكى كە واقع بىنەنە، بەشىئەوئەي كى گشتى ھونەرى ئەبستراكتى و ھونەرى خەزەف و سىرامىك ھەر چەندە ھەول بەدات لە فۆرمى راستەقىنە دوور بگەوتەو، ناتوانىت لەو شتەي كە لە راستىدا ھەيە بەلاوئەي بىت، تەنانەت لە بەشىكى چووكدا دووربختەو، چونكە ھىچ خالىكى بئەرقە لە ھونەرى ئەبستراكتدا نىيە.

15- سەرچاوەكان:

1. ابن فارس، احمد بن حبيب الرزاي 395ھ-1991، معجم مقاييس اللغة بيروت، الجيل بيروت

2. أمحمو: محمد سعيد، (2003م)، مورتانيا بين الاتناء العربى والتوجه الافريقى - دراسة فى اشكالية الهوية السياسية 1960-1993م، مركز دراسات الوحدة العربية - بيروت، ط1، لبنان.
3. أمحمو: محمد سعيد، (2003م)، مورتانيا بين الاتناء العربى والتوجه الافريقى - دراسة فى اشكالية الهوية السياسية 1960-1993م، مركز دراسات الوحدة العربية - بيروت، ط1، لبنان.
4. ادجار، أندرو، جويك، وبيتر سيد، (2015)، موسوعة النظرية الثقافية، المفاهيم والمصطلحات الاساسية، ط2، ترجمة: هناء الجوهر، المركز القومى للترجمة، مصر-القاهرة.
5. الاسود، صادق، 1990، علم الاجتماع السياسى اسه وابعاده، جامعة بغداد، العراق
6. باقر، طه و فواد سفر. (1966). المرشيد الى مواطن الآثار والحضارة رحلة الثالث بغداد- موصل. بغداد.
7. البداوى، عادل تقي عبد محمد، (2012)، نضال الشعب الكردي وموقع البارزاني في الوثائق العراقية السرية، الطبعة الثانية، مطبعة جامعة دهوك، دهوك.
8. بيضاوى: قاجى أبى سعيد عبدالله محمد(ت 685هـ- 1048م)(1381هـ - ش)، نظام التواريخ، إنتشارات أدبى وتاريخى موقوفات أفشار يزى - تهران
9. ثجيل، علية يونس، (2016)، المرجعيات الفكرية لفن الخزفي المعاصر العراق - الياباني - دراسة مقارنة، مجلة كلية التربية الاساسية، المجلد 22، العدد 95.
10. جرد، حسام صباح، (2019)، المقاربات البصرية والفكرية فى الخزف العراقى المعاصر، مجلة جامعة بابل للعلوم الانسانية، المجلد 27، العدد 6.
11. جرد، حسام صباح، جاليات تقنية الراكو فى الخزف البريطانى، مجلة جامعة بابل، العلوم الانسانية، المجلد 24، العدد 2.
12. جمال رشيد: 1990 تاريخ الكرد القديم، اربيل جامعة صلاح الدين آلية الاداب
13. الجحافى: الحبيب الجحافى (2002م)، العولمة والفكر العربى المعاصر، دار الشروق القاهرة مصر، ط1.
14. حسين، احمد جعفر، (2011)، توظيف الاشكال الحيوانية فى فن الخزف الاشورى، العدد 58.
15. حمزة، طالب سلطان، (2019)، دلالات الاشكال الادمية المنفذة على الخزف الاغريقى، مجلة جامعة بابل للعلوم الانسانية، المجلد 27، العدد 7.
16. خضر. ناراس اساعيل 2014. .، العناصر المعاريه والنقوش الزخرفية فى العائر العثانية الباقية فى اقليم كردستان العراق خلال 1700-1920م، اطروحة دكتوراه غير منشوره جامعة القاهرة مجلد1-2،
17. الخفاجى، ميساء سليم عبدالواحد، (2016)، جاليات التكوين الزخرفى فى الخزف الاسلامى السلجوقى، مجلة كلية التربية الاساسية للعلوم التربوية والانسانية، جامعة بابل، العدد 30.
18. الدواخلى، أماني (1996). "التلوث البيئى وانعكاسه على المدينة الإسلامية القديمة" و ماجستير غير منشور، كلية التخطيط، جامعة القاهرة
19. الدواخلى، أماني (1996). "التلوث البيئى وانعكاسه على المدينة الإسلامية القديمة" و ماجستير غير منشور، كلية التخطيط، جامعة القاهرة.
20. سعدون، انعام، (2016)، الخطاب النقائى وانعكاسه فى الخزف العراقى المعاصر، مجلة جامعة بابل، العلوم الانسانية، مجلد 24، عدد2.
21. سلوم، توفيق، (1986)، المعجم الفلسفى المختصر، دار التقدم، طبع فى الاتاد السوفيتى، موسكو.
22. شمخى، محمد حمدان. (2019)، فاعلية الرمز فى اعمال الخزاف حيدر رؤوف، مجلة جامعة بابل للعلوم الانسانية، المجلد 27، العدد 3.
23. الشمري، عادل عامر سلمان، (2019)، الحدائة فى فن الخزف العراقى المعاصر، كلية الفنون الجميلة، جامعة واسط، مجلد 3، العدد 32.
24. صاحب، محمد عباس، (2018)، البيئة الثقافية واثرها على نتاج الخزف العراقى المعاصر، كلية الفنون جامعة بابل، العدد 30.
25. صالح، زينب كاظم، (2014)، الابعاد الصوفية فى الخزف اليابانى المعاصر، مجلة الاداب، كلية الفنون الجميلة، العدد 110.
26. صليبيا، د.جميل، ١٩٨٢، معجم الفلسفى، ج٢، دار صدر، بيروت، لبنان.
27. العبيدى، محمد جاسم محمد، (2016)، خصائص الشكل وتزيحاته فى خزف ما بعد الحدائة، مجلة كلية التربية الاساسية، المجلد 22، العدد 95.
28. فهمي، عبد القادر، الرفوع، (2009)، نظرية السياسة الخارجية، عمان: المؤلف
29. التهوجى، نزار، (2010)، القوة الناعمة وسيلة النجاح فى السياسة الدولية. كلية العلوم السياسية. جامعة الموصل. العدد 1.
30. لالاند، اندريه، موسوعة لالاند الفلسفية، ت: خليل احمد خليل، ط٢، منشورات عويدات، بيروت، لبنان.
31. مسلم، اسعد جواد عبد، (2019)، المعالجات التصميمية فى الخزف الاوروبى المعاصر، مجلة نابو للبحوث والدراسات، المجلد الثانى و العشرون، العدد الخامس والعشرون.
32. مفاد، اساعيل صبرى 1971 . العلاقات السياسية الدولية : دراسة فى الاصول والنظريات ، مطبعة دار القومية مصر
33. منيرة، بودردابن (2009)، دور الدبلوماسية غير الرسمية فى تنفيذ السياسة الخارجية، جامعة قسنطينة -منتورى
34. مهدي، رنا قاسم، (2017)، دلالات الاشكال الواقعية فى خزفيات الفنان فيكتور سبنسكى، مجلة جامعة بابل، العلوم الانسانية، المجلد 25، العدد 4.
35. ناى، جوزيف، 2003، مفارقة القوة الامريكية لماذا لا تستطيع القوة العظمى الوحيدة فى العالم ان تضى وحدها، ت، محمد توفيق البجيرى الرياض، مكتبة العبيكان.
36. ناى جوزيف، (2007) القوة الناعمة مكتبة العبيكان ط2، الرياض.
37. ناى جوزيف، (2014)، القوة الناعمة وسيلة النجاح فى السياسة الدولية، صحيفة المؤتمر ع 2983، العراق.
38. نايف، احمد عوده، (2020)، تقنية التشكيل واثرها فى الخزف الاسلامى المعاصر، مجلة كلية التربية الاساسية، المجلد 27، العدد 110.
39. سهراوه كورديه كان
40. انور، يه پروه، (2020)، چۆن له هيزى نهرم تيبگهين، چاپى يهكهم، چاپخانهى رۆژهه لات، ههوليزر
41. چنگينيانى: جهزا، (2107م)، ههنگاوه كاتى به رهو دهولهت بوون، چاپخانهى حاجى هاشم - ههوليزر
42. قهره داغى، فاضل، (2004)، مېژوووى ديزينى كوردستان، كينبى يهكهم، ههوليزر.
43. كوردستانى، محمد مهردوخى، (2007)، مېژوووى كوردو كوردستان، چاپى دووهه، خانهى چاپ و بلاوكردنه وهى چوارچرا، سلتيانى.
44. ملا اساعيل، شوكت، حسن، ٢٠٠٧، فه رهنگى شوان، چاپخانهى وهزارهق يهروه رده، ههوليزر.
45. مينورسكى، فلادينيزر، (2007)، بنجينه كاتى كورد و چهند وتارىكى كوردناسى، بهركى يهكهم، سلتيانى.
46. ئەمىن، احمد، (2021)، ردهنگدانه وهى نووسينه وهى مېژوووى ههوليزر له رۆژنامهى كوردستانى نوئ له 1992 - 1993، ههوليزر.
47. سافرستيان: ئارشاك، (ب.م)، كورد و كوردستان، وهركيرانى: ئەمىن شوانى، دهزگائى ئاراس، ههوليزر.

48. بىنكۆ. ئۇفرا، كورد له رۆژھەلاتى ناو راستى پر له گۆرانكاریدا، گوڤارىي جۆرنال ژماره 9، 2016.

سەرچاوه بيانیه كان.

1. Alderman, K.L. (2008). The ethical trade in cultural property: Ethics and law in the antiquity auction industry. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, Volume 14:3. p.5.
2. Belinda .Yuen, 2005: Strengthening Urban Heritage In Singapore, Building Economic competitiveness and civic Identity , Global urban development, Vol 1 , Issuel.
3. Brown, R. 1999: Social Identity. In A. Kuper and J. Kuper (eds) *The Social Science Encyclopedia*. London: Routledge.
4. Guo J, Guo H, Baker A, . 2016 et al. Cold sintering: a paradigm shift for processing and integration of ceramics. *Angew Chem Int Ed*;55:11
5. Hekman, S. 1999: Identity Crises. In S. Hekman (ed.) *Feminism, Identity and Difference*. Frank Cass
6. Jenkins, R. 1996. *Social identity*. London: Routledge
7. Lecoutre, Sophie, (2010), the U.S shift towards smart power and its impact on the transatlantic security partnership, eu diplomacy papers, department of eu international relation and diplomacy studies, Belgium
8. Morgenthau, Hans. (1985). *Politics among nations: the struggle for power and peace* 6edit new York McGraw-hill
9. Nye, Joseph S. Jr, *Bound to lead, the changing nature of American power*, New
10. Nye Joseph 1990 s, *soft power, foreign policy*, no 80, autumn
11. Solecki, R.S. 1958. The 1956–1957 seasons at Shanidar, Iraq: A preliminary statement. *Sumer XIV*, part 1& 2.
12. Sophie Lecoutre, (2010) the U.S Shift towards smart power and its impact on the transatlantic security partnership, eu diplomacy papers, department of eu international relation and diplomacy studies, Belgium
13. Tajfel, H. 1978 *Interindividual behaviour and intergroup behaviour*. In H.
14. *Uncertainties*. In G. Benko and U. Strohmayer (eds) *Space and Social Theory*. Oxford: Blackwell